

УДК 323.15:327.39:341.234(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-394-404](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-394-404)

Опанащук Петро Володимирович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (097)265-30-46, <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>

ПОЛІТИКА ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЄДНОСТІ ГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню основних напрямів політики щодо національних меншин в Україні в умовах європейської інтеграції, а також з'ясуванню впливу політики щодо національних меншин на формування цілісного гуманітарного простору України. З цією метою здійснено характеристику вітчизняної нормативно-правової бази, яка стосується захисту прав національних меншин: Декларації прав національностей, Законів України «Про національні меншини (спільноти) України», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про освіту». При цьому проаналізовано заходи, спрямовані на приведення вітчизняного законодавства про права національних меншин до норм та стандартів ЄС. У цьому контексті одним із ключових елементів політики щодо національних меншин (спільнот) розглядаються заходи з урегулювання мовного питання, яке набуло особливої актуальності після спроб російською федерацією використати мову як інструмент гібридної війни проти України. Окрему увагу присвячено українсько-угорським розбіжностям у поглядах на захист прав національних меншин в Україні. Проаналізовано заходи, які були вжиті на рівні держави в галузі освіти, функціонування ЗМІ, організації публічних заходів та в інших сферах суспільного життя задля уникнення розколу українського суспільства за національною та мовною ознаками. Досліджено механізми, які гарантують право національних меншин користуватися власною культурою та використовувати власну мову в сфері медіа, освіти, отримувати нею доступ до передвиборчих агітаційних матеріалів під час виборчих кампаній тощо. Розкрито зміст висновків та рекомендацій, сформульованих Комітетом міністрів Ради Європи та Венеціанською комісією з питань реалізації політики щодо національних меншин в Україні, а також проаналізовано кроки, здійснені українським урядом на шляху до врахування цих рекомендацій.

Ключові слова: національні меншини, мовні права, європейська інтеграція, гуманітарна політика, етнонаціональні відносини.

Opanashchuk Petro Volodymyrovych Candidate of Historical Sciences (PhD), Associate Professor, Associate Professor of the Law and Public Administration Department, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>

POLICY ON NATIONAL MINORITIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: CHALLENGES TO PRESERVING THE UNITY OF UKRAINE'S HUMANITARIAN SPACE

Abstract. The article is devoted to the research of the main directions of the policy on national minorities in Ukraine in the context of European integration, as well as to the study of the impact of the policy on national minorities on the formation of a holistic humanitarian space in Ukraine. To this end, it was characterizing the domestic legal framework for the protection of the rights of national minorities: The Declaration of the Rights of Nationalities, the Laws of Ukraine "On National Minorities (Communities) of Ukraine", "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language", and "On Education". Also, article analyzes the measures aimed at bringing national legislation on the rights of national minorities in line with EU norms and standards. In this context, measures to resolve the language issue, which has become particularly relevant after the Russian Federation's attempts to use language as an instrument of hybrid warfare against Ukraine, are considered as one of the key elements of the policy on national minorities (communities). Special attention is paid to the Ukrainian-Hungarian differences in views on the protection of the rights of national minorities in Ukraine. The article analyzes the measures taken at the state level in the field of education, media, organization of public events and other areas of public life to avoid splitting Ukrainian society along ethnic and linguistic lines. The mechanisms that guarantee the right of national minorities to enjoy their own culture and use their own language in the media, education, and to access election campaign materials during election campaigns, etc. are investigated. The article describes the content of the conclusions and recommendations formulated by the Committee of Ministers of the Council of Europe and the Venice Commission on the implementation of policies on national minorities in Ukraine, and analyzes the steps taken by the Ukrainian government to implement these recommendations.

Keywords: national minorities, language rights, European integration, humanitarian policy, ethno-national relations.

Постановка проблеми. Однією з особливостей України впродовж усіх етапів її існування був багатонаціональний склад її населення. Загалом на

території країни проживають представники понад 130 етносів, серед яких, окрім українців, найчисельнішими є спільноти росіян, білорусів, молдаван, кримських татар, болгар, угорців, поляків та румун. Таке різноманіття національного складу населення суттєво впливає на культурний, економічний та політичний розвиток України. Окрім цього, політика щодо національних меншин перетворилась на один із вагомих чинників, які впливають на процес європейської інтеграції України. Зокрема, завершення реформи законодавчої бази щодо національних меншин було однією з семи вимог Європейської Комісії щодо початку переговорів про членство в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність даного питання зумовила істотний інтерес з боку науковців до проблематики захисту прав національних меншин в Україні та національної політики загалом. У цьому контексті варто відмітити дослідження, які здійснювали В.Мицик, Є.Ткаченко, М.Дністрянський, О.Антонюк, О.Федунь, Н.Папіш, О.Васильченко, Т.Сироїд, А.Ігнатова, О.Петришин, Ю.Барабаш та інші вітчизняні й зарубіжні науковці. На сучасному етапі актуальність подальших досліджень основних напрямів політики щодо національних меншин продовжує посилюватись, зважаючи на те, що ця політика виступає суттєвим чинником, який впливає на процес європейської інтеграції України.

Мета статті – дослідити політику в галузі захисту прав національних меншин як чинника європейської інтеграції України, а також з'ясувати вплив цієї політики на формування гуманітарного простору України загалом.

Виклад основного матеріалу. Конституція України проголошує, що українським народом є громадяни України всіх національностей. Цим положенням закладено основу для реалізації ідеї єдності українського суспільства незалежно від національного та етнокультурного походження та самоідентифікації. Однак хронологічно одним із перших документів, прийнятих в Україні з метою впорядкування міжнаціональних відносин, у якому проголошувався принцип рівноправності всіх етнічних груп народу України, стала Декларація прав національностей, затверджена Верховною Радою України в 1991 р. [1]. Декларація гарантує всім народам, національним групам, громадянам, які проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Законом, який упродовж тривалого часу визначав основні засади політики щодо національних меншин в Україні, став Закон України «Про національні меншини», який було прийнято у 1992 р. [3]. Згідно з його нормами до національних меншин було віднесено «групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою». Положення даного Закону, окрім гарантій політичних, економічних, соціальних та культурних прав, визначених

у Декларації прав національностей України, містили норму про підтримку розвитку національної самосвідомості й самовиявлення. Також було передбачено гарантії національно-культурної автономії, серед яких – користування і навчання рідною мовою, розвиток національних культурних традицій, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії тощо.

У грудні 1997 р. Україна ратифікувала Рамкову конвенцію Ради Європи про захист національних меншин. В основі цього документу лежить ідея «досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення» [8]. Долучившись до даної Конвенції, Україна взяла на себе зобов'язання розглядати права національних меншин як невід'ємну складову прав людини загалом.

Процес європейської інтеграції України зумовив потребу в оновленні законодавства про національні меншини з метою приведення його до норм та стандартів ЄС. Зокрема, це стало одним із семи основних критеріїв, які Україна повинна була виконати для початку переговорів про вступ до ЄС. У цьому контексті одним із ключових елементів політики щодо національних меншин є мовна політика. Упродовж тривалого часу в Україні залишалось недостатньо унормованим забезпечення мовних прав національних меншин та корінних народів. Ще у 2010 р. Комітетом міністрів Ради Європи в ході реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин Україні було рекомендовано розробити у співпраці з представниками мов меншин структуровану освітню політику з питань регіональних мов або мов меншин та забезпечити носіям мов меншин право здобувати освіту своїми мовами [10].

В Законі України «Про освіту», який було прийнято в 2017 р., значну увагу приділено створенню умов для належного оволодіння, у першу чергу, державною мовою всіма здобувачами освіти. З цією метою у закладах загальної середньої освіти було запроваджено навчання лише державною мовою. Це цілком виправдано, адже такий підхід надає змогу створити рівні можливості всім громадянам України, незалежно від їх національності, в реалізації їхніх конституційних прав, таких як можливість отримати вищу освіту та мати повноцінний доступ до вітчизняного ринку праці. До того ж, у Звіті про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2017 рік з цього приводу наголошувалось, що відповідно до міжнародних зобов'язань забезпечення освіти мовою національних меншин має здійснюватися без шкоди для вивчення державної мови або викладання нею [7, с. 81].

Варто зазначити, що у статті 7 Закону «Про освіту» було закладено певні елементи гнучкості у питаннях, які стосуються врахування мовних особливостей та можливостей корінних народів і національних меншин, які

проживають в Україні. З цією метою в закладах загальної середньої освіти передбачено обрання найбільш оптимальних моделей вивчення мов для представників різних національних меншин. Зокрема, у класах з навчанням мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу, гарантується право на використання мови відповідної національної меншини в освітньому процесі поряд з державною мовою [5].

Також Законом «Про освіту» особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, гарантується право на вивчення мови відповідного корінного народу чи національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти. Окрім цього, передбачено можливість вивчення мови корінного народу чи національної меншини як окремої дисципліни в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти [5].

Слід взяти до уваги той факт, що після анексії Криму та окупації частини Донбасу заходи, передбачені Законом «Про освіту», повинні були сприяти, передусім, дерусифікації країни. Це було зумовлене намаганням російською федерацією маніпулювати питаннями «захисту» прав російськомовного населення як обґрунтування збройної агресії проти України. Нехтування за роки незалежності питаннями здійснення єдиної державної етнонаціональної політики як елементу формування цілісного гуманітарного простору країни призвело до формування міфу про спільну з росією ідентичність серед населення південних та східних регіонів України. М.Степико звертає увагу на те, що формування такого міфу стало цілеспрямованою акцією, яка мала на меті створити спочатку серед українців, а згодом – і серед європейців уявлення про те, що в цьому регіоні живуть принципово інші люди, які спілкуються переважно російською мовою й цінності яких є несумісними з українськими й загальноєвропейськими. У цьому підході простежується спроба прив'язати національну ідентичність до конкретної території та мовного середовища, що також наштовхується на критику з боку багатьох науковців. Однак такий підхід створює передумови для переходу від етнічного до територіального сепаратизму, в основі якого лежить ідея обґрунтування окремішності населення східних та південних регіонів України на протигагу українському способу буття [12].

Таким чином, під гаслом захисту прав російськомовного населення адепти «російського світу» почали здійснювати заходи, спрямовані на розкол українського суспільства за національною та мовною ознаками. Зважаючи на це, ст. 5 Закону «Про національні меншини (спільноти) України», який було прийнято у грудні 2022 р., передбачає можливість обмеження прав і свобод осіб, які належить до національних меншин (спільнот) «в інтересах національної безпеки для забезпечення територіальної цілісності та

громадського порядку» [4]. Цілком очевидно, що дані норми були спрямовані на унеможливлення використання етнічного чи мовного чинника як інструменту в війні проти України.

Ці положення стали доповненням до рішення Конституційного Суду України від 14.07.2021 №1-Р/2021, яким було визначено, що «"російськомовні громадяни" України не становлять одноцільної соціальної одиниці – такої, що як група осіб (коло осіб) має право на юридичний захист як етнічна або мовна одиниця (група), а є політичним конструктором, а не юридичною категорією, на яку може поширюватися режим юридичного захисту, гарантований відповідними приписами Конституції України та інструментів міжнародного права» [11].

Однак вищезазначені законодавчі новації істотно вплинули не лише на умови використання російської мови, але й позначились на застосуванні мов інших національних меншин. Це стосується, у першу чергу, представників угорської та румунської спільнот, які представлені найбільше в Закарпатській та Чернівецькій областях. Свої застереження до оновленого законодавства висловили й представники Польщі, Греції, Болгарії та Молдови, які також мають свої етнічні меншини в Україні.

У висновку Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії), оприлюдненому 11 грудня 2017 р., Україні було рекомендовано збалансувати положення статті 7 Закону «Про освіту» через інші законодавчі акти. У наступному році Комітет міністрів Ради Європи додатково рекомендував Україні розробити та реалізувати відносно кожної мови комплексну політику в сфері навчання цими мовами та їх викладання на всіх ступенях освіти [9].

Ще однією рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи, сформульованою ще в 2010 р., було унормування мовних квот стосовно теле- та радіопрограм, а також забезпечення дублювання, субтитрування та озвучення іноземних фільмів державною мовою таким чином, щоб це не мало негативного впливу на трансляцію радіо- та телепередач регіональними мовами або мовами меншин й не перешкоджало поширенню продукції ЗМІ та фільмів регіональними мовами або мовами меншин [10].

На думку Комітету експертів Ради Європи положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який було прийнято в 2019 р., «скоріше обмежують, ніж заохочують використання мов національних меншин», зокрема, у сфері культурної діяльності [6, с. 14]. Спробу унормувати дискусійні питання, на які звертав увагу Комітет міністрів Ради Європи, було здійснено у Законі «Про національні меншини (спільноти) України» який набув чинності 1 липня 2023 р. Як результат – попередній Закон «Про національні меншини» від 1992 року втратив чинність [4].

У новому Законі міститься визначення поняття «національні меншини (спільноти)», вони визнаються «невід'ємними, інтегрованими та органічними частинами українського суспільства». На відміну від Закону редакції 1992 р., у діючому Законі дещо розширено гарантії, які надаються державою представникам національних меншин. Серед нововведень – зобов'язання утримуватись «від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин (спільнот), проти їхньої волі і захист таких осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію» (ст. 3).

Положеннями нового Закону передбачена можливість проведення публічних заходів національними меншинами мовами меншин. Однак при цьому вказується на потребу забезпечення перекладу таких заходів українською мовою у разі, якщо буде відповідний запит з боку глядачів (ст. 10.3.). Передбачено також скасування встановленої Законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 50-відсоткової квоти на видання українською мовою для видавництв і видань мовами меншин, а також спеціалізованих книгарень для національних меншин [4].

Венеціанська комісія з розумінням поставилась до вищезазначених положень Закону «Про національні меншини (спільноти) України». У її коментарі було акцентовано увагу на чутливості для українського суспільства питань, що стосуються російського впливу. Також зазначається, що росія як у 2014, так і в 2022 роках намагалася використовувати питання «захисту прав російськомовного населення» як мотив для розв'язання агресії проти України. Зважаючи на це було зроблено висновок про те, що застереження, сформульовані в ст. 5 Закону, є цілком виправданими.

Однак такий висновок Венеціанської комісії не ліквідував причини інших протиріч – цього разу українсько-угорських, які виникли на ґрунті нового мовного законодавства та політики щодо національних меншин в Україні. Як результат – Угорщина неодноразово заявляла про те, що блокуватиме вступ України до ЄС до тих пір, доки угорській меншині не будуть повернені «всі права, які вона мала до 2015 року», адже, на думку угорського уряду, прийняті за президентства П.Порошенка закони істотно обмежили права етнічних угорців Закарпаття. Найбільше критики з боку угорського уряду викликало зобов'язання на всій території України вивчати державну мову поряд з мовою національної меншини. Прем'єр-міністр Угорщини В.Орбан звинуватив Україну в тому, що Україна, таким чином, прагне «перетворити угорські школи на українські, а якщо це не спрацює, то закрити їх» [14].

Угорські вимоги до України щодо політики у сфері нацменшин, без виконання яких вона блокуватиме членство України в ЄС, було сформульовано в т. зв. 11 пунктах. Угорщина, зокрема, наполягає на відновленні прав,

які гарантують вільне використання угорської мови в Україні. Окрім цього, Угорщина не погоджується з визначенням предметів, які мають викладатися українською мовою в школах угорської меншини.

Угорську сторону не влаштовує також переформатування Україною адміністративних районів, яке призвело до зміни співвідношення населення в регіонах, де проживають представники угорської національної меншини. На критику, зокрема, наштотувхнула вимога досягнення обов'язкового 10-відсоткового співвідношення, яке національні меншини повинні досягти серед місцевого населення, щоб мати можливість претендувати на мовні права. «Угорщина просить, щоб угорській громаді було надано право на політичне представництво, і в цьому контексті було дозволено використання національної мови під час виборчих кампаній, референдумів та загалом у суспільному житті, як це було раніше» – зазначено в листі з вимогами до України, який було розіслано Угорщиною країнам-членам ЄС [13].

Згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії, сформульованими в червні й жовтні 2023 р., Кабінетом Міністрів України було підготовлено та подано на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до законів «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про медіа», «Про освіту». Це було зроблено з метою розробки додаткових механізмів, які гарантують право національних меншин користуватися власною культурою та використовувати власну мову в сфері медіа, освіти, отримувати нею доступ до передвиборчих агітаційних матеріалів під час виборчих кампаній тощо [15]. З іншого боку – ці заходи повинні були позбавити Угорщину аргументів щодо порушення прав угорців на Закарпатті.

Оновлення законодавства, яке врегульовує застосування мов національних меншин у сфері медіа та освіти, стало важливою складовою удосконалення вітчизняного мовного законодавства загалом. На практиці це не лише сприяє подоланню протиріч, які виникають на мовному ґрунті, але й мінімізує можливості для подальших спекуляцій у мовному питанні. Таким чином, зміни, внесені до законодавства наприкінці 2023 р., значною мірою сприяють поверненню вітчизняної нормативно-правової бази в частині політики щодо національних меншин до того формату, в якому вона функціонувала ще до реформ часів П.Порошенка. При цьому варто зазначити, що це не стосується статусу російської мови й специфіки її застосування в сфері освіти, медіа та інших сферах суспільного життя.

25 червня 2024 р. в Люксембурзі проходила міжурядова конференція України та ЄС, в ході роботи якої було офіційно оголошено про початок переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Напередодні представникам країн ЄС не вдалося ухвалити рекомендацію Європейської комісії розпочати офіційні переговори з Україною про вступ до ЄС через

позицію Угорщини, оскільки, на думку прем'єр-міністра цієї країни В.Орбана, Україною було зроблено недостатньо, аби захистити права угорської меншини. Лише після погодження компромісного формулювання щодо прав національних меншин у рамковій угоді й додавання пункту про необхідність регулярної перевірки Європейською комісією здійснення Україною реформ у сфері прав національних меншин прийняття рішення вдалось розблокувати.

Висновки. Таким чином, як показує досвід України, прогалини в етнонаціональній політиці можуть призвести до фрагментації єдиного гуманітарного простору країни, що призводить до розвитку проявів сепаратизму, появи ворожнечі на міжнаціональному та міжетнічному ґрунті. При цьому беззаперечним є той факт, що Українська держава на всіх етапах свого існування приділяла значну увагу питанням захисту прав національних меншин. Євроінтеграційні процеси зумовили потребу оновлення й удосконалення нормативно-правових механізмів, які регулюють відносини в цій галузі. Гармонізація українського законодавства зі стандартами ЄС у питанні захисту прав національних меншин сприяє єдності внутрішньогуманітарного простору України, а також наближає її до набуття повноцінного членства в європейській спільноті.

Поряд із тим, етнонаціональні відносини в Україні потребують подальших кроків з удосконалення діючого законодавства в цій галузі. Важливим у даному контексті є удосконалення міжвідомчої співпраці, а також організація діяльності консультативно-дорадчих органів представників національних меншин та корінних народів при органах влади на всіх рівнях. При цьому важливо зберегти баланс між дотриманням прав національних меншин і захистом національних інтересів України. Лише такий підхід сприятиме забезпеченню єдності гуманітарного простору країни як важливої складової євроінтеграційних процесів.

Література:

1. Декларація прав національностей України №1771-ХІІ від 1 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> Дата звернення: 06.07.2024.
2. Державний комітет статистики України. Всеукраїнський перепис населення 2001. URL: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> Дата звернення: 06.07.2024.
3. Закон України Про національні меншини в Україні : прийнятий від 25 черв. 1992 року №2494-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36, ст. 529.
4. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» №2827-ІХ від 13 грудня 2022 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2023. – № 46, ст. 114.
5. Закон України «Про освіту» №2145-VІІІ від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> Дата звернення: 28.06.2024.
6. Заява Комітету експертів про правову базу імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (2023). URL: <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22%5B23%5D%7D> Дата звернення: 06.07.2024.

7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-2017.pdf>. Дата звернення: 15.07.2024.
8. Рамкова конвенція про захист національних меншин, 1 лютого 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text Дата звернення: 06.07.2024.
9. Рекомендація CM/RecChL(2018)6 комітету міністрів державам-членам щодо застосування Європейської хартії регіональних мов або мов меншин Україною. URL: [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D) Дата звернення: 06.07.2024.
10. Рекомендація RecChL(2010)6 Комітету міністрів щодо застосування Європейської хартії регіональних мов або мов меншин Україною. URL: [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D) Дата звернення: 06.07.2024.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" №1-р/2021 від 14 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> Дата звернення: 06.07.2024.
12. Степико М. Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави: Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/cilisnist-gumanitarnogo-prostoru-ukraini-yak-obekt-nacionalnoi> Дата звернення: 06.07.2024.
13. Угорщина знову вимагає повернення своїй меншині «всіх прав, які вона мала до 2015 року» – документ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhorshchyna-natsionalni-menshyny/32863162.html> Дата звернення: 02.07.2024.
14. Україна пішла на поступки Угорщині у мові та освіті. Навіщо і як змінили закони про нацменшини. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c72v17zrr8o> Дата звернення: 03.07.2024.
15. Council of Europe. Ukraine - Follow-up opinion to the opinion on the law on national minorities (communities) (draft law #9610), adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)028-e) Дата звернення: 06.07.2024.

References:

1. Deklaratsiia prav natsionalnostei Ukrainy [Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine], (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text> [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Vseukrainskyi perepys naselennia 2001 [State Statistics Committee of Ukraine. All-Ukrainian population census 2001]. *ukrcensus.gov.ua*. Retrieved from <https://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy Pro natsionalni menshyny v Ukraini : pryiniaty 25 cherv. 1992 roku №2494-XII [The Law of Ukraine On National Minorities in Ukraine from 25 June 1992, №2494-XII]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, №36, p. 529 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy Pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy : pryiniaty 13 grud. 2022 roku №2827-IX [The Law of Ukraine On National Minorities (Communities) of Ukraine from December 13 2022, №2827-IX], (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 46, p. 114 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» : pryiniaty 5 veresnia 2017 roku №2145-VIII [The Law of Ukraine «On Education» from September 5 2017, №2145-VIII], (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, №38-39, p. 380 [in Ukrainian].
6. Zaiava Komitetu ekspertiv pro pravovu bazu implementatsii Yevropeiskoi khartii rehionalnykh mov abo mov menshyn [Statement of the Committee of Experts on the legal basis for the implementation of the European Charter of Regional or Minority Languages]. *www.coe.int*. Retrieved from [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D) [in Ukrainian].
7. Zvit pro vykonannya Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2017 rotsi [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2017]. *eu-ua.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-2017.pdf>. [in Ukrainian].
8. Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsionalnykh menshyn [Framework Convention on the Protection of National Minorities]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text [in Ukrainian].
9. Rekomendatsiia CM/RecChL(2018)6 komitetu ministriv derzhavam-chlenam shchodo zastosuvannya Yevropeiskoi khartii rehionalnykh mov abo mov menshyn Ukrainoiu [Recommendation CM/RecChL(2018)6 of the Committee of Ministers to Member States regarding the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Ukraine]. *www.coe.int*. Retrieved from [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D) [in Ukrainian].
10. Rekomendatsiia RecChL(2010)6 Komitetu ministriv shchodo zastosuvannya Yevropeiskoi khartii rehionalnykh mov abo mov menshyn Ukrainoiu [Recommendation RecChL(2010)6 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter of Regional or Minority Languages by Ukraine]. *www.coe.int*. Retrieved from [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D) [in Ukrainian].
11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy "Pro zabezpechennia funktsionuvannya ukraïnskoi movy yak derzhavnoi" №1-r/2021 vid 14 lypnia 2021 r. [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional submission of 51 people's deputies of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine “On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language”] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> [in Ukrainian].
12. Stepyko, M. (2015). *Tsilisnist humanitarnoho prostoru Ukrainy yak obiekt natsionalnoi bezpeky derzhavy* [The integrity of the humanitarian space of Ukraine as an object of national security of the state: Analytical note]. *niss.gov.ua*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/cilisnist-gumanitarnogo-prostoru-ukraini-yak-obekt-natsionalnoi> [in Ukrainian].
13. Uhorshchyna znovu vymahaie povernennia svoii menshyni «vsikh prav, yaki vona mala do 2015 roku» – dokument [Hungary again demands the return to its minority of "all the rights it had before 2015" – document]. *www.radiosvoboda.org*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhorshchyna-natsionalni-menshyny/32863162.html> [in Ukrainian].
14. Ukraina pishla na postupky Uhorshchyni u movi ta osviti. Navishcho i yak zminyly zakony pro natsmenshyny [Ukraine made concessions to Hungary in language and education. Why and how were the laws on national minorities changed]. *www.bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c72vl7zrrr8o> [in Ukrainian].
15. Ukraine – Follow-up opinion to the opinion on the law on national minorities (communities) (draft law #9610), adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023). *www.venice.coe.int*. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)028-e) [in English].

УДК 338

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-405-412](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-405-412)

Проць Роман Романович кандидат сільськогосподарських наук, генеральний директор ТзОВ «Сервіс-Агрозахід», м.Львів, 7900, <https://orcid.org/0009-0008-9143-2234>

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. Метою дослідження є характеристика ключових завдань державного управління використанням альтернативної енергетики в умовах воєнного стану. В результаті аналізу сучасних умов, пов'язаних з триваючою повномасштабною війною в Україні, доведено критичну необхідність забезпечення високого рівня енергетичної безпеки через впровадження альтернативних джерел енергії. Особливої уваги заслуговує сценарій, в якому енергетична інфраструктура стала об'єктом військових нападів, що призвело до значних перебоїв у традиційному енергопостачанні. Визначено, що альтернативні джерела енергії, такі як сонячна, вітрова та біоенергія, могли б зменшити залежність від зовнішніх поставок палива та централізованих енергетичних мереж, які є вразливими до атак та інших нестабільностей воєнного часу. Виявлено, що інтеграція альтернативної енергетики може значно підвищити стійкість та національну безпеку країни через децентралізацію енергопостачання. Це обмежує потенційний вплив цілеспрямованих атак та забезпечує більшу автономію регіонів у підтримці енергії, підвищуючи загальну стійкість нації. Також встановлено, що відновлювані джерела енергії можуть бути швидко розгорнуті в різних регіонах, що забезпечує основні послуги та безперервність енергопостачання, що є життєво важливим для цивільного населення та військових операцій. Охарактеризовано економічні переваги переходу на альтернативну енергетику. Глобальний перехід від викопного палива до відновлюваних джерел енергії відкриває перед Україною можливість стати майбутнім лідером у цій галузі регіону. Зазначено, що інвестиції в альтернативну енергетику не лише допоможуть стабілізувати нинішню енергетичну кризу, а й стимулюватимуть економічне зростання, створять робочі місця та скоротять майбутні витрати на енергію, сприяючи повоєнному відновленню та зміцненню української економіки.